

УДК: 94 (497.17) «1919/29»

Особливості адміністративного устрою Вардарської Македонії у складі Королівства СХС (1919-1929 рр.)

М.В. ЗОСИМОВА

Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, м. Київ, Україна,
E-mail: rundel@ukr.net**Авторське резюме**

В даній статті розглядаються особливості адміністративного устрою Вардарської Македонії у складі Королівства сербів, хорватів та словенців у 1919-1929 рр. та його вплив на загальний розвиток держави. Актом від 1 грудня 1918 р. було утворено Королівство сербів, хорватів і словенців. Це була найбільша держава на Балканському півострові, яка складалася з семи історичних областей: Сербія; Чорногорія; Боснія та Герцеговина; Далмація; Хорватія, Славонія, Междумур'є та острів Крк; Словенія з Прекмур'єм; Банат, Бачка та Бараня. Відповідно, після утворення, Королівство СХС зіткнулося з 7 різними законодавствами. Їх пристосування та створення гарної основи для їхньої діяльності було одним з головних завдань держави. Після підписання Версальського мирного договору 28 червня 1919 р., який розділив Македонію на три частини, вардарська частина Македонії увійшла до складу Королівства СХС як південна територія Сербії, визволена з-під турецького панування. Для подальшого співіснування з сусідніми країнами, адміністративний устрій Вардарської Македонії був повністю налаштований під управлінську систему Королівства СХС. В таких умовах для Вардарської Македонії розпочався новий етап розбудови елементів власної державності.

Ключові слова: Королівство СХС, Вардарська Македонія, адміністративний устрій.

Peculiarity of administrative arrangement of Vardar Macedonia within Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes (1919-1929)

M.V. ZOSIMOVA

Taras Shevchenko national university of Kyiv, Kyiv, Ukraine, E-mail: rundel@ukr.net

Abstract

The article deals with the peculiarities of the administrative arrangement of Vardar Macedonia within the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes in 1919-1929 and its impact on the overall development of the state. The Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes was formed in 1st December 1918. It was the biggest state of Balkan Peninsula which consisted from 7 historical regions: Serbia, Montenegro, Bosnia and Herzegovina, Dalmatia, Croatia, Slavonia, and Slovenia. Accordingly, after the formation, the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes faced with 7 different laws. One of the main tasks of the state was to adapt as well as to create a good basis for their activities. After the signing of the Treaty of Versailles in June 28, 1919, which divided Macedonia into three parts, Vardar part of Macedonia became a part of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes. Administrative arrangement of Vardar Macedonia was fully configured system under the management of the Kingdom Serbs, Croats and Slovenes for further coexistence with neighboring countries. In such circumstances for Vardar Macedonia began a new phase of building elements of their own state.

Key words: the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, Vardar Macedonia, administrative arrangement.

© М.В. Зосімова, 2014

Постановка проблеми. Вардарська Македонія була приєднана до Королівства СХС після підписання Версальського мирного договору від 26 червня 1919 р. Адміністративний простір Вардарської Македонії складався з 3 областей: Скопська, Бітольська та Брегалницька. До даних областей належало 7 округів, куди входили общини, які, в свою чергу, ділилися на срезі. Після поділу Королівства СХС на бановини 3 жовтня 1929 р. та утворення Югославії, всі ці області увійшли до Вардарської бановини. В таких умовах македонському народу довелося відстоювати своє право на державне, політичне, етнічне та культурне самовизначення.

Аналіз досліджень і публікацій. На жаль, в Україні немає жодної роботи, яка була б присвячена досліджуваній темі. Основу даної статті чинить текст роботи сербського дослідника Владана Йовановича «Югославська держава та Південна Сербія 1918-1929 рр.». Він ретельно дослідив становище, в якому опинилась вардарська частина Македонії в міжвоєнний період, разом з сусідніми балканськими державами, які зовнішньо та внутрішньополітичні чинники на собі відчула македонська нація, та в яких умовах македонцям довелося відстоювати право на самоідентифікацію. Такі дослідники, як Чулінович Ф., Цветковська Н., Попович А., Маркович Б., Дімітрієвич В. досліджували законодавчий устрій Королівства СХС, під який була налаштована правова система Вардарської Македонії досліджуваного періоду. Становище королівських військ та югославської армії, частиною чого була дана держава, висвітлені у роботах Лазаревича В. та Белаяца М. Економічна, соціальна, медична та освітньо-культурна політика Королівства СХС, відповідно до якої діяли різні закони на території Вардарської Македонії, відображена у роботах таких дослідників, як Дівац Н., Грол М., Фере П., Новітович Й., Яшар Н., Глашер М., Кошер Л., Ранков М., Крейчік Б., Тодорович Д., Йованович М. та ін.

Мета дослідження – розглянути сутність, основні положення та принципи адміністративного устрою Вардарської Македонії після її приєднання до Королівства СХС, а також проаналізувати яким чином це вплинуло на розвиток держави.

Виклад основного матеріалу. Ввійшовши до складу Королівства СХС, Вардарська Македонія стала на новий етап випробування щодо своєї національної приналежності. Відповідно до Закону про поділ Королівства СХС на області від 26 квітня 1922 р., адміністративний простір Вардарської Македонії складався з 3 областей, до яких належало 7 округів, куди входили срезі та общини [24]. На чолі загального управління в області були великі жупани, як політичні представники уряду, призначені

наказом короля та підпорядковані Міністерству внутрішніх справ. На один рівень нижче стояли начальники округів. Вони контролювали роботу срезьких органів і про результати двічі на рік сповіщали жупанів. Загальне керування у срезі здійснював срезький голова, як допоміжний орган начальника округу [10].

Відповідно до Закону про обласну та срезьку адміністрацію від 1922 р., області були самокеруючими одиницями, до кола обов'язків яких входила вся фінансова, соціальна, громадська, економічна, промислова, медична, освітянська, гуманітарна і транспортна діяльність. В свою чергу, срез – це одиниця, підпорядкована обласним округам, до кола обов'язків якого входила суспільна та сільськогосподарська діяльність. Обласні скупщини (ради) та комітети формально були виборчими органами, але широкі повноваження великих жупанів робили їх діяльність безмістовною [9].

Окрім суворих положень Закону про чиновників та інших державних службовців громадського порядку від 1923 р. та прописаних критеріїв щодо формування кадрів, державні службовці у Вардарській Македонії були найслабкішою точкою управління. Переведення чиновників з місця на місце через неминучу потребу служби, а також ведення діяльності, непередбачуваної Законом, призводили до загальної корумпованості [8]. Проблематична політика кадрів призвела до того, що поліцейськими писарями ставали вуличні продавці, а чиновники у Вардарській Македонії були в переважній більшості з інших частин Королівства СХС. Намагання держави шляхом надання переваг їхній службі (подвійне зарахування трирічного строку чиновницької служби, підвищення заробітної плати, розділ кваліфікованих чиновників від некваліфікованих та напівписемних державних службовців) припинити хабарництво не принесли результатів [12, с.78]. Наприклад, начальника митної адміністрації м. Велес у 1923 р. було заарештовано за розкрадання 160 тис. державних грошей (приховання актів на пересування, інвалідності, самовільне збільшення податків та ін.). Освітніми інспекторами, шкільними керівниками та аграрними представниками призначалися особи з повною політичною відповідальністю. У Вардарську Македонію прибували залізнодорожні чиновники з колишніх австро-угорських територій. Поліція залізної дороги на чолі з комісаром була особливою формацією області. Працівники будівельної дирекції, керівники доріг, шляхові спостерігачі з 1926 р. від Міністерства будівництва безкоштовно отримували квартиру у державних постанях. Перевагу мали ті кандидати, які були робочими майстрами (муляри, каменярі, слюсарі, столярі та ін.) [12, с.84]. У чиновницькому середовищі Вар-

дарської Македонії корумпованими були навіть поштові чиновники та державні лікарі. Однією з хронічних проблем поштової служби було те, що її представники відкривали листи, особливо якщо вони були адресовані до місцевого вчителя або політичного діяча. Бітольський лікар Робе був засуджений на 20 років через різні шахрайства, крадіжки лікарських інструментів, їжі, а також смерть 136 сербських хворих, які лікувалися в його лікарні. Через свою політичну брутальність був широковідомий прілепський лікар д-р Курандіч, член дисидентської радикальної групи [12, с.85].

Міністерство внутрішніх справ було центральним органом всіх поліцейських структур. З метою кращої координації сил воно було поділено на чотири відділи: відділ державного захисту, відділ суспільної безпеки, відділ самоврядування та адміністрацію. Відділи державного захисту та суспільної безпеки утворювали Верховну поліцейську адміністрацію, яка була поділена на обласні, окружні, срезькі та общинські адміністрації. Община була визнана основною адміністративною одиницею, в якій чинилася місцева поліцейська діяльність [15].

Відповідно до обласного та державного стану безпеки в прикордонних районах існувала потреба внутрішньої служби розвідки. Основними пріоритетами служби розвідки були пошук та нагляд за людьми та організаціями, які своєю діяльністю підривали б авторитет держави. Співробітники служби розвідки направлялись на співпрацю з армією. Адміністративна організація та керування службою здійснювалось Відділом державного захисту, яке 11 листопада 1921 р. було поділене на відділи та підвідділи [25, с.6-13]. Для покращення діяльності прикордонної служби Міністерство внутрішніх справ заснувало прикордонну поліцію та кордонних комісарів, допомагали яким таємні агенти та детективи. Багатомільйонні бюджетні видатки на подорожі поліцейських чиновників та службу агентів у 1920-1922 рр. показують головні поліцейські активи, щодо яких була зацікавлена держава [25, с.14-22].

26 лютого 1919 р. відбулась уніфікація жандармерії відповідно до Закону про формування, обладнання, повноваження, обов'язки та положення жандармерії. Цим законом була об'єднана колишня сербська жандармерія та жандармерія з областей колишньої Австро-Угорської монархії. Вона була поставлена на військових принципах зі штаб-командою у Белграді та складалась із шести жандармських бригад, які поділялися на батальйони, чети та лінії, а лінії, в свою чергу, на станції. Даний закон був замінений Законом про жандармерію від 18 лютого 1922 р., яким були лише підтверджені її формаційні характеристики. Дані закони лише підтвердили її подвійну приналежність до армії та Міністерства внутрішніх

справ. Жандармерія була складовою частиною постійної армії та мала за ціль наглядати над суспільною безпекою, підтримувати суспільний мир та забезпечувати виконання законів [7, с.3-4]. Територія Вардарської Македонії була у компетенції Другої жандармської бригади, а Скоп'є був штаб-центром 1-го батальйону. Жандарми самі регулювали спосіб виконання поставлених завдань, не існувала єдність команди жандармерії та поліції, конфлікти між жандармерією та общинами з їх керівниками, також мали місце випадки, коли жандарми, через відсутність конфліктів, самі їх ініціювали – все це призводило до їхньої поганої репутації в даній державі. Використання зброї залежало від індивідуальної оцінки жандарма, який міг вбити та бути виправданим, так як він чинив волю держави [7, с.9-13].

Армія була не тільки одним з вирішальних факторів захисту політичного управління в державі, але й важливим виконавцем та генератором її модернізації. Територіально-адміністративна територія Вардарської Македонії припадала до Третьої армійської області, яка була сформована у другій половині 1919 року. Вона складалась з декількох дивізійних областей: Скопська, Брегалницька та Бітольська. Оскільки Третя армійська область мала великі проблеми з мобілізацією рекрутів (з очікуваних 25000 було мобілізовано менше половини, масовий опір албанців у Тетово в листопаді 1919 р.) поступово створювалися гнучкі умови для функціонування багатоетнічної армії (святкування, звичаї, харчування). Командир Дебарського відділу у серпні 1920 р. з гордістю зазначив про те, що солдати з його команди є «конгломератом Батьківщини», який складався з угорців, німців, влахів, сремців, банатців, моравців, македонців та боснійців [2, с.64]. Третя армійська область серед офіцерів називалась «штрафною», тому всі без задоволення проходили на ній службу. Про «популярність» Третьої армійської області говорить той факт, що у 1920 р. на конкурс до вступу у Скопську пішохідну офіцерську школу з 500 очікуваних початківців подали заяву всього 18 кандидатів [2, с.67].

Скоп'є був центром штабу 11-го артилерійського полку, який складався з однієї польової дивізії, трьох батальйонів у Штіпі, двох польових дивізіонів та двох батальйонів у Скоп'є. У Скоп'є також знаходився штаб 27-го артилерійського полку, до якого входили перший батальйон з центром у м. Струмїца, другий батальйон з центром у м. Кочані, третій батальйон з центром у м. Крива Паланка. Прілеп був центром штабу 13-го артилерійського полку, який складався з першого та другого польових дивізіонів, а також 5-го батальйону. В Бітолі розташовувався штаб 29-го артилерійського полку, куди входили четвертий дивізіон «Хаубиць»

та три батальйони, розміщені у Вітолі. Вітольський штаб також командував 5-им гірським дивізіоном та трьома батальйонами, розташованими у Дебарі. Центральний штаб Третьої армійської області був в Скоп'є. Там також був 1 кінний полк, 4 ескадри та кулеметні ескадри. Там також розташовувався штаб команди інженерів Третьої армійської області, під якою функціонували три телеграфних та одна безпроводна станції [2, с.297-298].

Повітряні сили югославської армії склалися з авіаційних (аероплани) та аеростатичних (повітряні кулі, дирижаблі) сил. Відповідно до своєї ролі, авіація поділялась на розвідувальну, військову та бомбардирську. Поділене на ескадрильї, скромні югославські повітряні сили мали особливі одиниці для денного та нічного бомбардування, а також систему для комунікації з повітря та фотографування місцевості [26]. Скоп'є був центром повітряного полку, аероплани якого виконували бомбардувальні дії на албанському кордоні. З березня 1919 р. в Третій армійській області існували дві аеропланові ескадрильї та одна обласна команда повітряних сил. Повітряний полк складався з 3-ої повітряної групи та 3 і 71 ескадрильї [2, с.199-201]. Помітивши значення того роду військ, держава з 1926 р. вкладала великі суми у скопський аеродром (монтажні зали, ангари, казарми, резервуари для пального, водопровід, житлові будинки та робочі зали).

В 1923 р. в Вардарській Македонії була сформована Прикордонна частина у зв'язку з хаотичним становищем в областях біля Болгарії, Албанії та Греції. Прикордонна частина складалась з партизанських загонів, так званих чети. В кінці 1925 р. Прикордонна частина складалась з 30 чет, які налічували приблизно 2880 членів. 10 чет були сконцентровані біля Албанії, 16 біля Болгарії та 4 біля Греції. Частина була поділена на 5 секторів: Дебар (5 чет), Охрид (7), Струмїца (4), Кочані (11) та Крива Паланка (3). Кожна чета біля болгарського та албанського кордону мала по 3 офіцери та 100 солдатів, а чети біля Греції склалися з 70 солдат. Основним завданням Прикордонної частини було допомагати прикордонній поліції та прикордонним комісарам у служінні на кордоні, відповідно до інструкцій, наданих Міністерством внутрішніх справ Королівства СХС [12, с.102].

Військова дисципліна була регульована положенням, прийнятим у 1928 р., відповідно до якого погана служба, необережність, суперечки, безлад, довша за дозволену норму відсутність, пияцтво, азартні ігри, перевищення обов'язків та інші порушення правил щодо військової служби каралися зняттям звань або заробітної плати, ізолятором, в'язницею. В'язниці були одним з головних символів дер-

жавної присутності в Вардарській Македонії. Відповідно до Закону про каральні інституції, їхній штат складався з керівника, наглядачів, заступника керівника, тюремного лікаря, вчителя, священика, начальника варт та психолога. На практиці в'язниці у Вардарській Македонії працювали за інерцією як у попередні часи – керівники без кваліфікації, але з родинними зв'язками, зловживання робочим положенням, погане харчування, погане ставлення до засуджених. Крім цього, домінантна політична функція цих установ робила юридичні норми та існуючі регулювання зайвими [16]. Через беззаконня, яке відбувалося в Вардарській Македонії, людей просто кидали по тюрмах. Людей ув'язнювали без суду і слідства через їхні політичні погляди, релігійну приналежність, членство у громадських спілках та ін. Лише тільки в 1927 р. по всій території Вардарської Македонії біля 7500 людей було ув'язнено, відбулося 16 судових процесів, пов'язаних з вбивством, 171 особу було звинувачено, 17 осіб були засуджені на довічне ув'язнення, а 4 особи отримали смертну кару. Загалом у Вардарській Македонії до 1930 р. біля 50.000 людей було засуджено за політичні, військові, чиновницькі, службові, антидержавні та ін. чинники [6].

Органи правосуддя в Королівстві СХС формували уряд, а призначав та міняв їх король, в ім'я якого здійснювалось правосуддя. Король мав абсолютне право амністії та аболіції. Окрім загальних або регулярних (срезський, окружний, апеляційний, касаційний та торговельний) судів існували й особливі (військовий, церковний, суди добрих людей, робочі палати, Головний контроль та ін.) суди. Більша частина особливих судів була встановлена вже після 1929 р. [29]. Функціонування правової системи в Вардарській Македонії було важким з ряду технічних причин. Брак діловодів та писарів у судах першої інстанції та судах общин призвів до шкідливої звички брати на роботу якщо недостатньо освічених, то принаймні напівписемних людей. Держава закривала очі на існування шаріатських судів для мусульман, громадських судів для євреїв, а також на роботу більше десятка «адвокатів», які відкривали свої кантори, не маючи на це законних підстав [28]. Наприклад, адвокатська контора Вулета Поповича виникла у Скоп'є в 1926 р. На початку 30-х років в Адвокатській палаті в Скоплі було зареєстровано по всій території Вардарської Македонії 192 адвокати та 7 адвокатських помічників. Переважно всі вони були сербської національності. Найбільша кількість адвокатів була в Скоп'є, де з 35 адвокатів лише 1 був турецької національності, Вітолі (19 сербів та 1 євреї), в Тетово було зареєстровано 7 адвокатів (з них 1 турок та 1 албанець) та ін. [1].

Фінансовий контроль Королівства СХС був під безпосереднім керівництвом Міністерства фінансів. Фінансування Вардарської Македонії шляхом обласних та срезьких бюджетів (податки, такси, акцизи) ставило цю територію на самий кінець у співвідношенні щодо отриманих доходів. Отримані кошти переважно використовувались для будівництва доріг та будівель, на освітні потреби, на особисті видатки, на сільське господарство [13, с.477]. Допомогала Міністерству фінансів Інспекція фінансового контролю. Відповідно до Закону про організацію фінансового контролю Королівства СХС від 1923 р., Інспекція фінансового контролю складалася з фінансових контролерів, які займалися запобіганням контрабанди та фінансових махінацій [13, с.512].

В 1921 р. в Скоп'є була заснована Торгівельно-промислова палата, а в 1926 р. – Скопська товарна біржа. Дані економічні установи утримували себе через загальний податок на рух (1-2%) [12, с.119].

Організація економічної політики у державі стимулювалася організацією навчання молоді економічної діяльності. В 1919 р. була відкрита Державна економічна академія в Скоп'є, Державна торгівельна академія в Бітолі. У Дебарі з 1925 р. почала діяти Державна мистецька школа. Влітку 1927 р. в Охриді була заснована Державна чоловіча реміснична школа, в Скоп'є – Робітнича школа друкарського, столярного та кравецького ремесла, в Тетово – Народна сільськогосподарська школа [13, с.489].

За сприяння Міністерства сільського господарства та води до кінця 1927 р. було засновано 40 приватних та 3 державних виноградних розсадників, 46 овочево-фруктових розсадників. Крім цього, 12 лютого 1922 р. в Скоп'є виникла сільськогосподарська експериментально-контрольна станція, в 1927 р. – Скопський агроботанічний відділ. В 1926 р. були засновані Європейська державна ферма в Демір-Капії та Державна кінна ферма у Душаново. Також з 1925 р. було організовано двомісячні сільськогосподарські курси у Скоп'є, Бітолі, Тетово [12, с.120].

Відповідно до Положення про організацію Міністерства лісів та шахт від 1919 р., експлуатацією державних лісів керувало Скопське управління лісів, яке охоплювало територію всіх великих міст Вардарської Македонії [12, с.121].

Відповідно до югославського соціального законодавства, на території Вардарської Македонії існувало медичне страхування (Закон про захист робітників та медичне страхування від 1922 р.) [3, с. 233]. З 1 січня 1925 р. Окружний офіс у Белграді ввів свої представництва медичного страхування у Скоп'є, Бітолі, Велесі, Куманово та Дебарі. Вони страхували робочих людей: перукарів, тютюнових, пекарських, бу-

дівельних робітників, робітників ремісничих майстерень та сезонних робітників. Роботодавці, щоб платити менші суми на страхування своїх робітників, не надавали справжніх даних щодо їхньої зарплати [3, с.235].

Відповідно до Положення про організацію обласних медичних управлінь від 27 червня 1921 р., Скоп'є став одним з обласних медичних центрів, який лікував народні маси та надавав допомогу всім, хто її потребував. Обласним медичним управлінням керував інспектор, який кожного року повідомляв Міністерство національного здоров'я про стан людського здоров'я у своєму районі. У компетенцію інспектора в Скоп'є входили всі медичні управління на території Скопської, Брегалницької та Бітольської областей. Також були введені й срезькі медичні управління [14, с. 6].

Організація медичної служби в Вардарській Македонії розвивалась доволі повільно. В 1926 р. в країні існувало 7 лікарень, так само як і 10 років потому! Кожна лікарня щомісяця звітувала в Міністерство здоров'я та соціальної політики про роботу медичної установи та про захворювання, з якими пацієнти потрапляли до лікарень. Відповідно до їхніх звітів помітно, що медичний персонал ділився на постійний (лікарі, медсестри, повари, прибиральники) та допоміжний (фельдшери, інструментаристи, лаборанти, практиканти) [12, с.139-140]. На початку 20-х років на території Вардарської Македонії починають виникати будинки національного здоров'я. Також в селах були засновані сільські медичні станції, де працювала одна медсестра. В селах також існували «гостьові» медсестри, які ходили по будинках, турбуючись про стан здоров'я немовлят, учнів, пенсіонерів та робітників [14, с.62]. З 1928 р. всі срезі та міста на кожні 30 000 населення мали одного дезінфектора, який займався обходом хворих на туберкульоз, періодичним обходом шкіл, лікарень, готелів, місць громадського харчування та інших суспільних закладів з метою профілактики установ та запобігання/зупинення інфекційних хвороб [20].

Частину соціальної програми держави представляли установи Державного захисту дітей, які відповідали за заснування та організацію роботи дитячих будинків, місцевих дитячих центрів [18].

В 1922 р. в Скоп'є було засновано Інститут тропічних захворювань (Малярійний інститут). В 1927 р. в Інституті було відкрито бактеріальне відділення та два окремих відділення для випробування води та продуктів харчування. За посередництвом даного Інституту були засновані бактеріологічні малярійні станції у Бітолі, Штіпі та Струзі [23].

Аптечна служба у Вардарській Македонії працювала досить успішно. Державні аптеки відкривалися шляхом конкурсу, в якому могли

брати участь тільки магістри фармацевтики. Кожний район мав свою аптеку. Окрім державних, також діяли і приватні аптеки. Загалом 39 приватних аптек було відкрито у містах Вардарської Македонії в період 1919-1929 рр. Викриття та зупинення нелегальної торгівлі ліками було прописано у Законі про формацію, обладнання, повноваження, обов'язки та положення жандармерії від 26 лютого 1919 р. [22]

Процес освітньо-культурної політики ввело Міністерство освіти Королівства СХС. Під його керівництвом працювали всі освітні інституції держави. Програма роботи національного навчання здійснювалась через шкільну систему та комітети народної освіти (обласні, окружні та срезькі) [5]. Шкільна політика Королівства СХС діяла відповідно до Закону Королівства Сербії про народні школи від 1904 р. зі змінами та доповненнями від 23 червня 1919 р. аж до 5 грудня 1929 р., коли став чинним Закон про народні школи. Народні школи були основні та середні [4].

У шкільній політиці Королівства СХС Вардарська Македонія становила єдину Вардарську освітню область. Вона складалась з п'яти освітніх округів: Скопський, Кумановський, Брегалницький, Тиквешський та Тетовський. Кожен освітній округ ділився на шкільні срези. Всі основні школи були чотирирічні. Вони фінансувалися переважно общиною через суди, а в окремих випадках через поліцію. У 1922-1923 навчальному році в Вардарській Македонії працювало 130 шкіл, а в 1926-1927 навчальному році – їх вже було 986. Окрім того, там також функціонували школи, навчання в яких велося на мовах національних меншин, які їх відвідували. Зокрема, в країні діяли 2 єврейські школи, 5 турецьких та 104 албанських шкіл [27]. Середні школи були двох видів: класична та гімназія. Вони були повні (8 класів) та неповні (4 класи). Відповідно до Закону про середні школи від 1923 р., їхнім завданням було всесторонньо розвивати здібності учнів, надати їм національну і загальну освіту, а також підготувати їх до наступної роботи у вищих школах або університеті. У перші роки Королівства СХС працювало 120 середніх шкіл, а в 1926-1927 навчальному році їх було вже 206 [17].

3 грудня 1918 р. в Скоп'є почала діяти Школа вчителів. Даний навчальний заклад випустив більше 2 тисяч вчителів, які працювали в основних та середніх школах [19].

В 1926 р. в Скоп'є був заснований Держав-

ний архів, який став найбільшою науковою інституцією Вардарської Македонії [11].

Висновки. З огляду на вищезазначене, можна зробити висновки про те, що хоча адміністративна система Вардарської Македонії й була повністю налаштована під законодавчу базу Королівства СХС, останнє відіграло неабияку роль у загальному розвитку держави. В результаті Балканських війн, Першої світової війни, розділу Македонії, Вардарська Македонія була дуже слабкою як економічно, так і фізично. За сприяння Королівства СХС в даній державі був здійснений переворот в галузі економіки, медицини, соціальної політики, освіти, культури. Крім цього, Королівство надавало фінансову підтримку для розвитку армії, військової інфраструктури, відбудовування доріг та реконструкції будівель, пошкоджених після війн, для відкриття різних будинків народного здоров'я, наукових та лабораторно-технічних закладів, заводів, державного архіву, що, в свою чергу, посприяло працевлаштуванню багатьох людей.

З іншого боку, Вардарська Македонія в Королівстві СХС не розглядалась як самостійна держава. Офіційно вона була визнана як південна частина колишнього Королівства Сербії, звільнена від турецького панування та повернена до сербського королівства. Оскільки Сербія відіграла домінуючу роль у Королівстві СХС, то вона була першою, хто був зацікавлений у розвитку своїх територій. Про не визнання Вардарської Македонії як окремої держави свідчить той факт, що питання політики, державних службовців, чиновників було найслабшою точкою управління.

Проблема полягала в тому, що в переважній більшості вони були з інших частин Королівства СХС, що йшло в протиріччя з македонським народом. Поліцейськими чиновниками, жандармами, діловодами ставали всі, хто зазгодно (вуличні продавці, чистильники взуття, прибиральники), тільки не ті, хто вважав себе македонцем. Без відповідних освітніх кваліфікацій та досвіду роботи, вони на даній території чинили свавілля, безлад, підбурювали людей один проти одного, грабували, вели негідний спосіб життя. Ситуація, в якій опинилась Вардарська Македонія, будучи у складі Королівства СХС, була не на її користь, проте, не маючи іншого виходу, македонський народ був змушений прилаштуватися під такі умови.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Azbučni imenik advokata i advokatskih pripravnika. // Adv. Komora u Skoplju. – Skoplje, 1933.
2. Bjelajac M. Vojska Kraljevine SHS 1918-1921 [Tekst] / M. Bjelajac. – Beograd, 1998.
3. Glašer M. Kratak pregled socijalnog osiguranja u Kraljevini Jugoslaviji [Tekst] // Radnička zaštita. – br. 7. – Zagreb, 1935.
4. Grol M. Prosveta, školstvo i nauka [Tekst] // Jubilarni zbornik života i rada SHS 1918-1929. – I deo. – Beograd, 1928.

5. Divac N. Naša prosvetna politika [Tekst] // Socijalno misao. – br. 3. – Zagreb, 1928.
6. Dimitrijević V. Strahovlada. Ogled o ljudskim pravima i državnom teroru [Tekst] / V. Dimitrijević. – Beograd, 1985.
7. Zakon o žandermeriji i žandarmejskom penzionom fondu. // Službene novine Kraljevine SHS. – br. 193. – Beograd, 1922.
8. Zakon o činovnicima i ostalim državnim službenicima građanskog reda. // Službene novine Kraljevine SHS. – br. 193. – Beograd, 1923.
9. Zakon o oblasnoj i sreskoj samoupravi. // Službene novine Kraljevine SHS. – br. 193. – Beograd, 1922.
10. Zakon o opštoj upravi. // Službene novine Kraljevine SHS. – br. 92 – Beograd, 1922.
11. Jašar N. Državna arhiva NR Makedonije 1926-1951 [Tekst] / N. Jašar. – Beograd, 1954.
12. Jovanović V. Jugoslovenska Država i Južna Srbija 1918-1929 [Tekst] / V. Jovanović – Beograd, 2002.
13. Jovanović M. Naše javne finansije: Generalna direkcija državnog računovodstva [Tekst] // Jubilarni zbornik života i rada SHS 1918-1928. – II deo. – Beograd, 1929.
14. Košer Lj. Socijalno stanje i socijalni rad u Jugoslaviji [Tekst] / Lj. Košer. – Zagreb-Beograd-Ljubljana, 1936.
15. Lazarević V. Organizacija jugoslovenske policije [Tekst] // Policija – br. 12. – Beograd, 1936.
16. Marković B. Zavodi za izvršenje kazne lišenja slobode i mera bezbednosti, skopčanih s lišenjem slobode u Jugoslaviji [Tekst] / B. Marković. – Beograd, 1936, c. 585.
17. Novitović J. Srednje škole u Kraljevini SHS [Tekst] // Jubilarni zbornik života i rada SHS 1918-1929. – I deo. – Beograd, 1928.
18. Opis ustanova i kratka uputstva za saradnike. // MSP-Odeljenje za državnu zaštitu dece i mladeži. – br. 4. – Beograd, 1929.
19. Popović A. Odluke Glavne kontrole Kraljevine SHS i zakonodavstvo o Glavnoj kontroli [Tekst] / A. Popović – Beograd, 1926.
20. Rankov. M., Krejčik B. Rad higijenskih ustanova na zdravstvenom podizanju naroda u Južnoj Srbiji [Tekst] // Savez sokola Kraljevine Jugoslavije. – Beograd, 1937.
21. Statistički godišnjak za 1929. godinu. – knj. I. – Beograd, 1932.
22. Stečaj za otvaranje novih apoteka. // Službene novine Kraljevine SHS. – br. 105. – 5. maj 1924.
23. Todorović D. Karakteristiki na stopanskite odnosi vo Makedonija od 1919 do 1922 god. [Tekst] // Glasnik INI. – br. 1. – Skopje, 1974.
24. Uredba o podeli zemlje na oblasti. // Službene novine Kraljevine SHS. – br. 92. – Beograd, 1922.
25. Uput za suzbijanje antidržavne propagande i strane špijunaze. // MUD-Odeljenje za državnu zaštitu. – br. 19202. – Beograd, 1923.
26. Uput o upotrebi vazduhoplovstva. // MVM. – Beograd, 1921.
27. Fere P. Naše osnovno školstvo [Tekst] // Jubilarni zbornik života i rada SHS 1918-1929. – I deo. – Beograd, 1928.
28. Cvetkovska N. Makedonskoto prašanje vo jugoslovenskiot parlament megu dvete svetski vojni [Tekst] / N. Cvetkovska. – Skopje, 2000.
29. Čulinović F. Pravosuđe u Jugoslaviji [Tekst] / F. Čulinović. – Zagreb, 1946.

Стаття надійшла до редакції 15.11.2013

Зосімова Марія Володимирівна – пошукач
Київський національний університет ім. Тараса Шевченка
Адреса: 01601, Київ, вул. Володимирська, 60
E-mail: rundel@ukr.net

Zosimova Mariia Volodymyrivna – applicant
Taras Shevchenko national university of Kyiv
Address: 60, Volodymyrska Str., Kyiv, 01601
E-mail: rundel@ukr.net